

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКА ДЕРЖАВНА АГРАРНА АКАДЕМІЯ

ПЕНЬКОВСЬКИЙ Валентин Сергійович

УДК: 334.722:338.48:379

**ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ГОСПОДАРСТВ СІЛЬСЬКОГО
ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ**

08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Полтава – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Полтавській державній аграрній академії Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент
ГАЛИЧ Олександр Анатолійович,
Полтавська державна аграрна академія,
декан факультету економіки та менеджменту

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
МАРМУЛЬ Лариса Олександрівна,
Національна академія керівних кадрів
культури і мистецтв,
професор кафедри публічного управління та
гуманітарних наук;

кандидат економічних наук, доцент
ДУДЗЯК Оксана Антонівна,
Подільський державний аграрно-технічний
університет,
директор інституту підвищення кваліфікації і
перепідготовки.

Захист відбудеться “30” червня 2017 р. о 14-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 44.887.01 по захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук у Полтавській державній аграрній академії за адресою: 36003, м. Полтава, вул. Сковороди, 1/3, корпус № 4, аудиторія 417.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Полтавської державної аграрної академії за адресою: 36003, м. Полтава, вул. Сковороди, 1/3, корпус № 2.

Автореферат розісланий “30” травня 2017 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Аранчій В.І.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Сучасний стан та розвиток аграрної сфери економіки України супроводжується формуванням нових ринкових сегментів і видів підприємницької діяльності на селі. Проте процеси розвитку підприємництва на сільських територіях мають свої специфічні умови та риси. Йдеться про структуру й розміщення природно-ресурсного потенціалу, зайнятість сільських жителів, наявність об'єктів інфраструктури, близькість до міст тощо. Саме їх всебічне врахування є основою для ефективної як сільськогосподарської, так і інших видів діяльності, зокрема сільського зеленого туризму. Останній має позитивний досвід у багатьох європейських країнах, але лише започатковується у національному господарстві.

Дослідження проблематики сільського зеленого туризму в Україні здійснюють О. Бейдик, В. Васильєв, О. Дудзяк, Л. Забуранна, М. Ігнатенко, М. Костриця, О. Марченко, Т. Пінчук, О. Сарапіна та ін. У їх працях висвітлено проблеми та перспективи становлення підприємств сільського зеленого туризму в Україні. Окремі напрями розвитку підприємництва у галузі та їх вплив на розвиток сільських територій, зайнятості, регіональної економіки обґрунтовані у працях І. Бистрякова, О. Бородіної, Б. Буркинського, М. Бутка, В. Гейця, М. Долішнього, В. Євдокименка, П. Макаренка, М. Маліка, Л. Мармоль, І. Романюк, Т. Ткаченко, Г. Черевка та ін.

Проте проблеми виявлення чинників та ризиків, конкурентних переваг підприємництва у галузі сільського зеленого туризму, розробки організаційно-економічного механізму функціонування його складників, оцінки раціонального використання наявного ресурсного потенціалу висвітлені недостатньо. Подальших досліджень потребує інституційне забезпечення суб'єктів господарювання у галузі туризму, узагальнення методичних засад визначення їх ефективності, світового досвіду в оподаткуванні сільських туристичних господарств та підприємств, стандартизації туристичних послуг, використання кластерів в обґрунтуванні стратегії розвитку та підвищенні конкурентоспроможності господарств та малих підприємств сільського зеленого туризму в Україні та окремих її регіонах на перспективу.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до планів науково-дослідних робіт Полтавської державної аграрної академії “Розробити наукові напрямки організаційного, економічного, фінансового і соціального розвитку, управління та регулювання в агропромисловому комплексі, на галузевому рівні та в організаційно-правових формах ринкового господарювання” (номер державної реєстрації 0111U002780) та Херсонського державного аграрного університету “Розробка напрямів розвитку економічних і фінансово-кредитних відносин й обліково-аналітичного забезпечення функціонування підприємницьких структур” (номер державної реєстрації 0111U003575). У їх межах автором розроблено заходи з розвитку підприємництва у сільському зеленому туризмі на основі всебічного врахування ресурсних можливостей його суб'єктів, становлення

організаційно-економічного механізму, удосконалення системи управління малим туристичним бізнесом на засадах конкурентних переваг.

Мета і задачі дослідження. Мета дослідження полягає в обґрунтуванні наукових засад і розробці практичних рекомендацій розвитку господарств та малих підприємств сільського зеленого туризму, вдосконалення системи управління ними на основі всебічного врахування ресурсного потенціалу, соціальної відповідальності та інших конкурентних переваг.

Відповідно до мети дослідження були визначені та розв'язані такі основні завдання:

- ідентифікувати основні принципи здійснення підприємницької діяльності у сфері сільського зеленого туризму;
- виявити сутність господарств і малих підприємств сільського зеленого туризму, особливості конкурентоспроможності, організаційно-економічного механізму та управління ними;
- обґрунтувати методичні засади визначення ефективності та конкурентоспроможності підприємницької діяльності;
- визначити ресурсний потенціал, умови та чинники функціонування господарств та малих підприємств у сфері сільського зеленого туризму;
- здійснити оцінку конкурентного середовища функціонування господарств і малих підприємств сільського зеленого туризму;
- проаналізувати соціально-економічні показники та індикатори підприємницької діяльності;
- розробити напрями та засоби посилення екологічних пріоритетів та природоохоронних функцій суб'єктів сільського зеленого туризму;
- обґрунтувати покращення інноваційно-інвестиційного забезпечення туристичної діяльності;
- визначити напрями державної підтримки господарств та малих підприємств сільського зеленого туризму.

Об'єктом дослідження є процеси становлення, розвитку та функціонування господарств та малих підприємств у сфері сільського зеленого туризму.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних і практичних засад діяльності господарств та малих підприємств сільського зеленого туризму.

Методи дослідження. Дослідження функціонування, розвитку підприємств у сфері сільського зеленого туризму та управління ними здійснювалося на теоретичному й практичному рівнях пізнання. Методологічною основою роботи обґрунтовано системно-структурний аналіз та синтез вивчення соціально-економічних та виробничо-екологічних процесів і явищ функціонування суб'єктів сільського зеленого туризму. Методом наукового абстрагування уточнено зміст понять "господарства, малі підприємства у сільському зеленому туризмі", здійснено класифікацію форм і видів (типів) їх розвитку на рівні сільських територій.

З допомогою статистико-економічних методів відносних і абсолютних величин, економічної оцінки компонентів ресурсного потенціалу визначено

ресурсне забезпечення підприємств сільського зеленого туризму. Методом бальних оцінок та ранжування визначено туристичну привабливість сільських територій їх розміщення. Використання SWOT-аналізу дозволило виявити вузькі місця та конкурентні переваги розвитку підприємств сільського зеленого туризму порівняно з іншими суб'єктами господарювання на селі.

Методом анкетування досліджувалися особливості реалізації культурно-етнічних надбань як туристичних продуктів та рівень і якість наданих послуг у агросадибах. Статистико-економічні та математичні, матричні методи, багатокутника дозволили здійснити оцінку соціальної, економічної та екологічної ефективності й конкурентоспроможності функціонування сільських туристичних підприємств. Методи екстраполяції, математичного моделювання, теорії конкурентних переваг, проблемно-цільового підходу в управлінні були основними при обґрунтуванні перспектив розвитку господарств та підприємств сільського зеленого туризму, удосконалення їх організації, управління.

Інформаційну базу дослідження склали вітчизняні та зарубіжні друківані й електронні публікації з даної проблематики; Конституція України, закони та інші нормативно-правові акти України щодо розвитку підприємництва, насамперед, у сільському зеленому туризмі; програмні документи Полтавської та Херсонської обласних рад; статистичні дані Державної служби статистики України, Державної служби туризму і курортів; управлінь культури і туризму, архітектури та містобудування, агропромислового розвитку Полтавської та Херсонської обласних державних адміністрацій; річні обліково-фінансові звіти суб'єктів господарювання сільського зеленого туризму.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у теоретичному та практичному обґрунтуванні процесів розвитку підприємництва у сільському зеленому туризмі, зокрема:

вперше:

- визначено основні принципи здійснення підприємницької діяльності у сфері сільського зеленого туризму через її унікальні функції, ресурсний потенціал, механізми інвестування, ефективність, завдання та можливості у підвищенні рівня життя сільського населення та розвитку сільських територій;

- здійснено ідентифікацію понять “господарства” та “малі підприємства” сільського зеленого туризму через їх спільні (ресурсний потенціал, діяльність, функції, типи) та відмінні риси (підприємницьку та господарську сутність, дохідність, оподаткування);

удосконалено:

- методичні засади визначення ефективності функціонування й конкурентоспроможності господарств і малих підприємств сільського зеленого туризму через використання трьохкатегоріального методу з оцінкою матеріально-технічної бази, фінансово-економічної стійкості, якості продуктів/послуг з умовою доповнення аналізом туристично-ресурсного потенціалу території розміщення та підходами щодо категоризації, сертифікації й стандартизації агроосель;

- розуміння сутності умов та ресурсів підприємницької діяльності в сільському зеленому туризмі як конкурентних переваг або викликів

зовнішнього і внутрішнього середовища її здійснення з кількісними показниками наявності туристичних атракцій; особливостей структури сільського населення і поселенської мережі; місць розміщення, харчування, інфраструктурного облаштування; родинної мотивації та стимулювання владою і сільськими громадами; конкурентоспроможності конкурентів; соціально-економічної та геополітичної стабільності;

- визначення та оцінку ефективності функціонування підприємництва агросфери та санаторно-курортної галузі як конкурентного середовища формування господарств і малих підприємств сільського зеленого туризму у регіоні, які за умов спільного надання послуг (санаторно-курортні – сільські туристичні підприємства), використання продовольчої продукції (агроформування – санаторно-курортні заклади) можуть займати свої ринкові ніші та змінювати конкурентні відносини на партнерські;

набули подальшого розвитку:

- визначення економічної ефективності та конкурентоспроможності функціонування господарств і малих підприємств сільського зеленого туризму шляхом встановлення показників ідеальної, оптимальної та гранично допустимої кількості туристів; співвідношення витрат та прибутків від їх перебування за добу; прибутковості загалом та вагомості чинників розвитку на перспективу;

- удосконалення напрямів розвитку господарств і малих підприємств сільського зеленого туризму через посилення їх екологічних функцій, спеціалізацію на власне зеленому або екологічному туризмі, організацію органічних агроосель з сертифікацією відповідності;

- обґрунтування перспектив та засобів посилення інноваційно-інвестиційного забезпечення суб'єктів галузі через механізми державно-приватного партнерства, товарного кредитування, франдрайзингу, соціальної відповідальності та впровадження новацій в організації фахової підготовки господарів, основної діяльності, інформаційній підтримці та рекламі, маркетингових стратегій на туристичному ринку;

- рекомендації щодо державної підтримки господарств і малих підприємств сільського зеленого туризму через національну та регіональні й місцеві програми пріоритетного розвитку та засоби їх об'єднання й збереження унікальності з метою підвищення конкурентоспроможності й посилення ролі у диверсифікації сільської економіки, покращенні якості життя сільського населення, відродженні і сталому розвитку сільських територій загалом.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці науково обґрунтованих напрямів розвитку підприємств сільського зеленого туризму та обґрунтуванні організаційно-економічного механізму їх функціонування, системного управління на основі врахування конкурентних переваг, насамперед, ресурсного потенціалу, оцінки досягнутої соціально-економічної та екологічної ефективності, попиту на туристичні послуги на споживчому ринку.

Матеріали дисертаційної роботи використовуються Комітетом Верховної Ради України з питань аграрної політики та земельних відносин при розробці

пропозицій щодо місцевої, регіональної та державної підтримки суб'єктів соціально-економічної діяльності у галузі сільського зеленого туризму в умовах децентралізації влади (довідка № 04.11/16-13 від 24.04.2017 р.).

Пропозиції щодо розвитку господарств сільського зеленого туризму передані для використання у Департамент агропромислового розвитку Херсонської обласної державної адміністрації при обґрунтуванні програм соціально-економічного розвитку сільських територій Херсонської області (довідка № 15-652/0/17/019.4.2 від 06.02.2017 р.). Пропозиції щодо підтримки господарств та підприємств сільського зеленого туризму прийняті для практичного впровадження у діяльності Сиваської селищної ради (довідка № 237/01 від 30.01.2017 р.).

Результати дисертаційного дослідження використовуються ТОВ “Ясна Поляна – 2014” Новотроїцького району Херсонської області при виробленні управлінських рішень щодо вирішення питань диверсифікації економіки, раціонального використання наявних ресурсів (довідка № 252 від 20.12.2016 р.). Висновки про можливості альтернативних видів діяльності на перспективу використовуються у ПОСП “Агрофірма “Тепло-Огарьовське”” (довідка № 478 від 22.12.2016 р.). Теоретичні, методологічні, методичні та практичні результати використовуються в навчальному процесі Херсонського державного аграрного університету (довідка № 117/01 від 24.01.2017 р.) та Полтавської державної аграрної академії (довідка № 01-06/111 від 23.12.2016 р.).

Особистий внесок здобувача. Основні положення, висновки і пропозиції дисертації є особистим напрацюванням автора. У наукових працях особистий внесок дисертанта складає 100 % обсягу і полягає в постановці та розробці основних наукових положень, напрямів і пропозицій щодо розвитку господарств та підприємств сільського зеленого туризму.

Апробація результатів дослідження. Підсумки наукового дослідження доповідались автором і схвалені на: Międzynarodowej naukowí-praktycznej konferencji “Europejska nauka XXI powieką – 2015” (Przemyśl, 07-15 maja 2015 r.); Всеукраїнському науково-практичному семінарі “Актуальні проблеми економіки та права: теорія та практика” (м. Київ, 22 травня 2015 р.); Международной научной практической конференции “Найновите постижения на европейската наука – 2015” (София, 17-25 юни 2015 г.); Всеукраїнській науково-практичній Інтернет-конференції “Організаційно-економічний механізм функціонування аграрного сектору економіки” (м. Херсон, 7-8 квітня 2016 р.); Міжнародній науково-практичній конференції студентів і молодих учених “Розвиток соціально-економічних систем у трансформаційних умовах” (м. Бердянськ, 1-2 лютого 2017 р.); Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції “Економічний потенціал аграрного сектору України” (м. Херсон, 6-7 квітня 2017 р.); щорічних науково-практичних конференціях професорсько-викладацького складу Полтавської державної аграрної академії (2015-2017 рр.).

Публікації. Основні положення та результати дослідження опубліковано у 12 наукових працях, з них 5 – у фахових виданнях. Загальний обсяг публікацій

становить 2,7 ум. др. арк., з них 2,1 ум. др. арк. – у фахових виданнях.

Обсяг і структура дисертаційної роботи. Дисертаційна робота викладена на 228 сторінках комп'ютерного тексту, складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, який налічує 250 найменувань, містить 39 таблиць, 23 рисунки і 3 додатки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі **“Теоретико-методичні засади розвитку господарств та малих підприємств у сільському зеленому туризмі”** ідентифіковано основні принципи здійснення підприємницької діяльності у сфері сільського зеленого туризму, сутність господарств та малих підприємств як його суб'єктів, обґрунтовано організаційно-економічний механізм та управління їх функціонуванням, методичні засади визначення ефективності та конкурентоспроможності.

Туризм як альтернативний вид діяльності на селі, сфера забезпечення зайнятості та зростання добробуту населення, середовище здійснення підприємницької діяльності не має чіткого визначення або дефініції. Він розуміється як екотуризм, сільський, зелений, аграрний, сільський зелений туризм. На нашу думку, слід дотримуватися останнього терміну, оскільки він найбільшою мірою розкриває цю специфічну форму додаткової діяльності та малого підприємництва у сільському соціально-економічному та виробничо-екологічному середовищі, що спирається на раціональне використання праці сільських родин, майна агросадиб та туристично-рекреаційного потенціалу сільських територій.

Також цей термін відповідає офіційно вживаному у законодавчих, нормативно-правових документах, обліково-фінансовій та статистичній звітності. Хоча слово “зелений” підкреслює статус екологічності, воно звужує зміст цього виду відпочинку. Адже українські села мають унікальні історико-етнографічні та соціокультурні складники туристично-рекреаційного потенціалу, які потребують значної уваги та її варті. Крім того, він переслідує не тільки суто соціально-економічні, але й культурні цілі.

Нами виявлено, що підприємництво у галузі сільського зеленого туризму має такі принципи формування (рис. 1): здійснюється на сільських територіях без обмежень; ведеться силами та ресурсами сільських родин на базі агроосель; не потребує великих додаткових інвестицій для організації; надає різноманітні послуги за помірними цінами; є екологічним видом діяльності та суттєвим додатковим джерелом грошових надходжень; є пріоритетним напрямом диверсифікації економіки на селі, джерелом подолання бідності сільських жителів. Туристична діяльність на селі вважається підприємницькою, якщо протягом року вона забезпечує сукупний дохід сільським господарям вище прожиткового мінімуму або вони утримують 9 і більше ліжко-місць для відпочивальників.

Виявлено, що розвитку сільського зеленого туризму сприяють підприємницька активність і мотивація, наявність необхідних ресурсів,

потреба в зайнятості, підтримка місцевими органами влади, прийнятні ціни для споживачів та їх зростаючий попит на відповідні послуги. Виклики та перешкоди формують відсутність досвіду і погане розуміння цього ринку, недостатня інфраструктура на селі, житлово-комунальні незручності, слабка державна підтримка і корупція чиновників, погана інформованість надавачів та споживачів, сезонність.

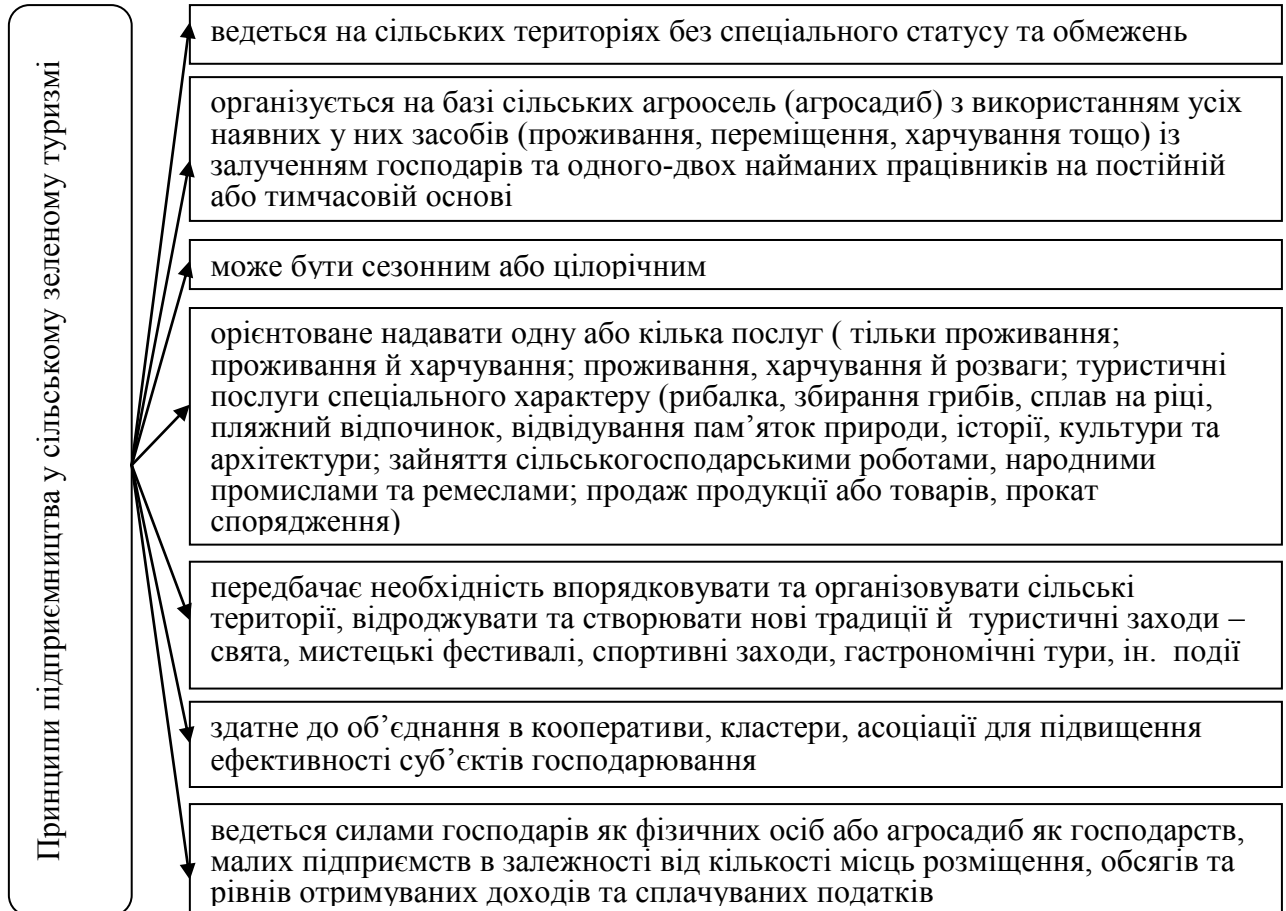


Рис. 1. Основні принципи здійснення підприємництва у сільському зеленому туризмі

Нами обґрунтовано, що підприємницька діяльність у сфері сільського зеленого туризму здійснюється у формах: а) організації спеціальних агросадіб; б) облаштування та/або оренди місць для розміщення; в) надання послуг з харчування; транспортування, супроводу, екскурсій, прокату обладнання; виробництва й продажу сувенірів або іншої продукції; г) участі у подієвому туризмі або разових заходах. Основними типами господарств і підприємств у галузі на селі є туристичні агросадіби або агрооселі, які діють як спеціалізовані туристичні фірми; типові особисті господарства, які можуть надавати турпослуги постійно або періодично як додаткові; поєднання перших та других у своєрідні об'єднання, альянси або кластери.

Суб'єкти господарювання сільського зеленого туризму поділяються на малодоходні та неоподатковувані (не спеціалізовані особисті господарства) та доходні й оподатковувані як малі підприємства (мають дохід на рівні річного прожиткового мінімуму або такий, що перевищує 50,0% основного; утримують

9 і більше ліжко-місць розміщення). Вони функціонують, принаймні, у трьох конкурентних площинах: господарств (агросадиб або агроосель), міні- та малих підприємств; кластерів, асоціацій або інших інтеграційних функціонально-територіальних утворень; сільських громад і територій.

Конкурентоспроможність цих суб'єктів визначається як здатність ефективно використовувати свій потенціал, спрямований на успішний комерційний результат за дотримання умов збалансованого розвитку сільських територій. Її основними чинниками є відмінна якість, що являє собою підвищену цінність для покупців або через зменшення їх витрат, або у зв'язку із підвищенням ефективності продукції. Така зовнішня конкурентна перевага забезпечує туристичному підприємству підвищену ринкову владу, тобто може примусити ринок платити більш високу ціну; витрати підприємства нижчі за рахунок високої продуктивності. Така внутрішня конкурентна перевага робить підприємство більш дохідним; навички, унікальні атракції чи технології, які створюють унікальну цінність для споживачів. Також вони формують зовнішні та внутрішні конкурентні переваги. Внутрішні – це характеристики внутрішніх аспектів діяльності (рівень затрат, продуктивність праці, організація бізнес-процесів тощо), які перевищують аналогічні характеристики пріоритетних конкурентів. Зовнішні конкурентні переваги базуються на спроможності господарств та підприємств створити більш значимі цінності для споживачів його продукції.

Організаційно-економічний механізм функціонування господарств і підприємств сільського зеленого туризму направлений на підвищення їх ефективності та конкурентоспроможності, забезпечення фінансової стійкості, сталого розвитку (рис. 2). Його складовими є організаційно-економічна, фінансово-інвестиційна, мотиваційна, інноваційна із своїми інструментами та методами. Особливості та рівень їх застосування залежить від конкурентних умов внутрішнього та зовнішнього середовища, проблем і тенденцій розвитку туристичних підприємств на селі.



Рис. 2. Складові організаційно-економічного механізму функціонування господарств і малих підприємств сільського зеленого туризму

В основі управлінських рішень щодо цього лежать концептуальні положення теорії конкурентних переваг, системно-структурного аналізу й синтезу їх діяльності, соціальної відповідальності, проблемно-цільового підходу, бізнес-планування та інноваційно-інвестиційного проектування, ресурсних і маркетингових стратегій, державно-приватного партнерства, кластеризації, кооперування та горизонтальної інтеграції. Також вони, як і інструменти організаційно-економічного механізму, спираються на системний моніторинг сільської туристичної діяльності.

Основними методичними принципами оцінки ефективності та конкурентоспроможності є: оцінювання з позицій виробників або споживачів послуг; орієнтації на певний вид та сегмент ринку; забезпечення порівнянності підприємств за типами, формами та видами; дотримання норм національного та міжнародного законодавства; орієнтації на певний тип ринку (внутрішній, зовнішній); попередження подвійного врахування показників; формування сукупності показників, які можна розраховувати на основі статистичних джерел та анкетування або опитування.

Серед методичних підходів до оцінки виділяються, насамперед, матричні (переважно, для виявлення конкурентних переваг та викликів); багатокутника та контрольних аркушів конкурентоспроможності; несистемних та системних сукупностей показників; індикативний з виокремленням економічної та соціальної складових; трьохкритеріальний з визначенням їх матеріально-технічної бази, фінансово-економічної стійкості, конкурентоспроможності продукції/послуг. На нашу думку, останній підхід є найбільш прийнятний у практичному використанні через простоту та інформативність показників за умови доповнення четвертою складовою – оцінки туристично-ресурсного потенціалу. При цьому для ранжування, рівнів, бальних, відносних показників в якості базових використовуються стандарти, нормативи, категорії; середньогалузеві та провідних підприємств; регіональні, міжрегіональні, національні та міжнародні показники.

У другому розділі **“Соціально-економічна ефективність функціонування господарств та малих підприємств у сільському зеленому туризмі Херсонської області”** визначено ресурсний потенціал, умови та чинники функціонування господарств та малих підприємств у сфері сільського зеленого туризму, здійснено оцінку конкурентного середовища, проаналізовано соціально-економічні показники та індикатори підприємницької діяльності.

У процесі дослідження нами виявлено принаймні 6 конкурентних переваг зовнішнього середовища підприємницької діяльності у сільському зеленому туризмі Херсонської області. Серед них унікальний туристично-ресурсний потенціал, значна частка та наявність незайнятого населення, значні додаткові преференції у вигляді органічного харчування.

До ризиків, крім традиційних конкурентних переваг агробізнесу, слід додати нерозуміння (в т.ч. і через це) вигод сільського зеленого туризму місцевою владою та пасивність у його підтримці, слабка рекламно-інформаційна діяльність та нестабільність прикордонного положення внаслідок анексії Криму. Також слід вказати на нерівномірність обласної

системи розселення (кількість сіл у районах різниться у 5,4 разів, населення – у 8,4 разів). У внутрішньому середовищі господарств переваги визначаються можливостями додаткової зайнятості, відсутністю необхідності великих фінансових вкладень, безризиковістю туристичного бізнесу.

Ризиками є недостатня підприємницька ініціатива, бідність населення, погані житлові умови. Загалом на тлі унікального туристично-ресурсного потенціалу Приазов'я, Причорномор'я, Придніпров'я, по-справжньому “курортного” клімату з 85,2% сонячних днів у році, виробництва найкращих у країні та дешевих продуктів харчування через велику землезабезпеченість населення (від 1,3 до 4,9 га/особу), продуктивність ресурсів, відповідність виробництва. Поряд з тим, для умов регіону характерні знелюднення та депресивність сільських поселень (переважають села людністю 500-600 жителів). Ринкове господарювання та недостатня державна підтримка не сприяють формуванню та утримуванию тут сучасних соціально- та виробничо-інфраструктурних комплексів. Також це старіння та необлаштованість житлового фонду (50-60 років), однотипність та примітивність сільської забудови, згортання закладів соціально-культурної сфери, торгівлі та громадського харчування; великі навантаження на шляхи сполучення та їх недостатність. Вирішення потребує проблема інформації та реклами, особливо через мережу Інтернет, сайти з англійськими версіями про ті беззаперечні туристичні переваги, які є у регіоні.

У розвитку сільської економіки Херсонської області значну роль відіграють особисті селянські господарства. Вони зосереджують виробництво 53,0-65,0% сільськогосподарської продукції. В агросфері функціонує понад 30,7 тис. підприємств різних форм власності та організації виробництва. З них 25,9% приходить на приватні підприємства та 9,6% – на фермерські господарства. Отже, понад 35,5% суб'єктів господарювання може бути основою організації сільського зеленого туризму.

Всіма формами господарювання забезпечується провідне місце регіону у виробництві продовольчої продукції. Її обсяги на 43,5% в розрахунку на одну особу перевищують середньо республіканські показники. Ці ж агроформування є основними суб'єктами забезпечення зайнятості та доходів сільського населення, платниками в бюджет області та сприймаються як основа життєдіяльності на селі. Іншу частину конкурентного середовища формують власне курортно-санаторні заклади. На Херсонщині зосереджено 14,6% пансіонатів та будинків відпочинку, 9,8% баз відпочинку, 5,5% пансіонатів з лікуванням, 1,8% санаторіїв країни. Це означає 2-е місце в країні після Одеської області та асоціацію у населення саме з курортним літнім приморським відпочинком. На них приходить 8,5% зайнятих у галузі, 9,8% обслугованих туристів, 6,1% бюджетних надходжень. Проте господарства та підприємства сільського зеленого туризму можуть мати свою нішу у такому конкурентному середовищі, пропонуючи мало денний відпочинок з унікальними атракціями, органічним харчуванням та реалізацією якісних продовольчих товарів, як це уже має місце.

Крім того, використовуючи власні ресурси, вони є не замінними для

організації відпочинку в економ- та бюджетному сегментах, тобто для споживачів з середньою та низькою платоспроможністю. Поки що їх офіційна кількість є незначною і складає 56 або 0,18% від кількості аграрних підприємств, 22,6% – від кількості санаторно-курортних закладів області та 24,6% – від кількості суб'єктів сільського зеленого туризму в Україні.

Згідно офіційних статистичних даних, у 2015 р. у країні налічувалося лише 233 агроосель сільського зеленого туризму з середньою місткістю 13-14 ліжок. Їх площі (загальна – 71,2 тис. м², житлова – 23,6 тис. м²), продукти й послуги дозволили прийняти 39,3 тис. туристів (табл. 1). Проте ці дані не можна вважати відповідними фактичним, адже у звітності не представлені цілі області, тоді як на Інтернет-сайтах розміщені реальні дані про значну кількість суб'єктів господарювання. Враховуючи це, для досліджень у Херсонській області було використано методи опитування та анкетування й інтерв'ю.

Таблиця 1

Розвиток суб'єктів сільського зеленого туризму в Україні в період 2013-2015 рр.*

Рік	Кількість агроосель, од.	Середня місткість агроосель, місць	Кількість розміщених, осіб	Площа агроосель, м ²	
				усього	у т.ч. житлова
2013	230	11	50724	49425,3	20787,1
2014	285	12,6	49948	65926,2	29987,7
2015	233	13,5	39311	71208,4	23556,7

* Розраховано за даними Державної служби статистики України, 2016 р.

Встановлено, що динаміка розвитку господарств сільського зеленого туризму в районах краю не має стійких тенденцій. На тлі збільшення їх кількості в області з 43 до 56 було прийнято понад 79,3 тис. туристів. Досліджені 14 господарств або 25,0% загальної кількості (табл. 2) мали середню місткість 10 ліжок, загальну площу 7,9 тис. м² та житлову 4,3 тис. м², прийняли 8828 туристів або 630 осіб на одну агрооселю. Це в 1,6 разів менше наявних можливостей, але дозволило отримати 714,4 тис. грн. прибутків або, в середньому, 51,0 тис. грн. на одне господарство. Витрати на обслуговування одного туриста становили 235,5 грн./добу, а чистий прибуток – 80,9 грн./добу. Це означає, що середньодобові послуги агрооселі, якщо це не лише проживання, не можуть коштувати менше 200 грн./добу.

Таблиця 2

Показники розвитку господарств сільського зеленого туризму у Херсонській області, 2013-2015 рр.*

Рік	Кількість агроосель, од.	Кількість розміщених, осіб	Середня місткість агроосель, місць	Площа агроосель, м ²	
				усього	у т.ч. житлова
2013	9	15745	15	5581,0	2867,0
2014	11	5962	16	6543,9	3754,7
2015	14	8828	10	7890,2	4326,4

* Розраховано за даними власних спостережень, 2016 р.

Серед важливих чинників для розвитку туристичного підприємництва на селі власники господарств називають державну підтримку, партнерство з

місцевою владою, інфраструктурне забезпечення (80-95% опитаних). Менш значимими є співпраця з громадськими організаціями та налагодження зв'язків з іншими підприємствами (важливо для 20-25% респондентів). Останнє не можна назвати вдалим, адже кооперація, інтеграція та кластеризація значно б полегшили умови конкурентного середовища, в якому функціонують суб'єкти сільського зеленого туризму. Натомість, переважна більшість з них в якості опори обирають власні ресурси – земельні банки та капітал (85%). Саме на цих засадах 80% підприємців планують розширювати туристичний бізнес на селі.

У третьому розділі **“Напрями розвитку господарств та малих підприємств сільського зеленого туризму”** розроблено засоби посилення екологічних пріоритетів та природоохоронних функцій суб'єктів сільського зеленого туризму, обґрунтовано покращення інноваційно-інвестиційного забезпечення туристичної діяльності, напрями державної підтримки.

Виявлено, що функціонування господарств та підприємств сільського зеленого туризму на Херсонщині стосовно вирішення екологічних проблем орієнтується на виконання трьох основних функцій: зменшення господарського навантаження на довкілля через диверсифікацію сільської економіки; збереження та відтворення природних ресурсів; виховання бережного ставлення до природи у населення. Враховуючи потреби туристів в екологічному відпочинку та можливості і ресурси їх задоволення у Херсонській області, в якості провідної інновації у контексті підвищення ефективності та конкурентоспроможності суб'єктів сільського зеленого туризму нами обґрунтовується необхідність організації та сертифікації органічних (екологічних) зелених агросадіб. Основними вимогами до них мають бути використання органічних матеріалів в побуті, одязі, взутті, органічної продовольчої продукції у харчуванні, екотуризм як основна форма туристичної діяльності.

За умови встановлення партнерських відносин між владою та малим туристичним підприємництвом важливе значення має визначення категорій місць розміщення відповідно до природної специфіки регіонів, а також паспортизація агроосель на цій основі та на основі концентрації й спеціалізації туристичних продуктів і послуг. Це буде підґрунтям правдивої інформації та реклами для споживачів, а також прийняття управлінських рішень та здійснення маркетингових стратегій щодо перспектив розвитку.

Основною інституційною проблемою, яка супроводжує розвиток підприємництва сільського зеленого туризму, виявлено невизначеність статусу його суб'єктів – агроосель, агросадіб, господарств, міні-підприємств, малих підприємств та підприємств. Також це традиційна ментальність українських селян із схильністю до одноосібності, недовірою до добрих намірів влади та реформ на селі, отже, й до оподаткування. Як наслідок, ці суб'єкти функціонують напівлегально, що шкодить їх власній місії та дохідності, а також не приносить очікуваних результатів сільським громадам. Тому ми вважаємо за необхідне звільнити від оподаткування малі туристичні підприємства, принаймні на 5 перших років діяльності взагалі, особливо на депресивних

сільських територіях, надавати фінансову підтримку через національні та іноземні гранти, громадські організації та меценатську допомогу великого агробізнесу. Це також буде сприяти гармонізації соціальних відносин на селі.

Важливою формою інноваційно-інвестиційної підтримки господарств сільського зеленого туризму може бути державно-приватне партнерство, здійснюване на засадах соціальної відповідальності (рис. 3). Його напрямками обґрунтовується товарне кредитування великим агробізнесом, інформаційно-рекламне забезпечення, оплата навчання та фахової підготовки власників-працівників з однієї сторони, і забезпечення потреб у туризмі та відпочинку працівників агроформувань – з іншої, а також сприятливе вирішення питань землевідведення, ресурсовикористання сільськими громадами.

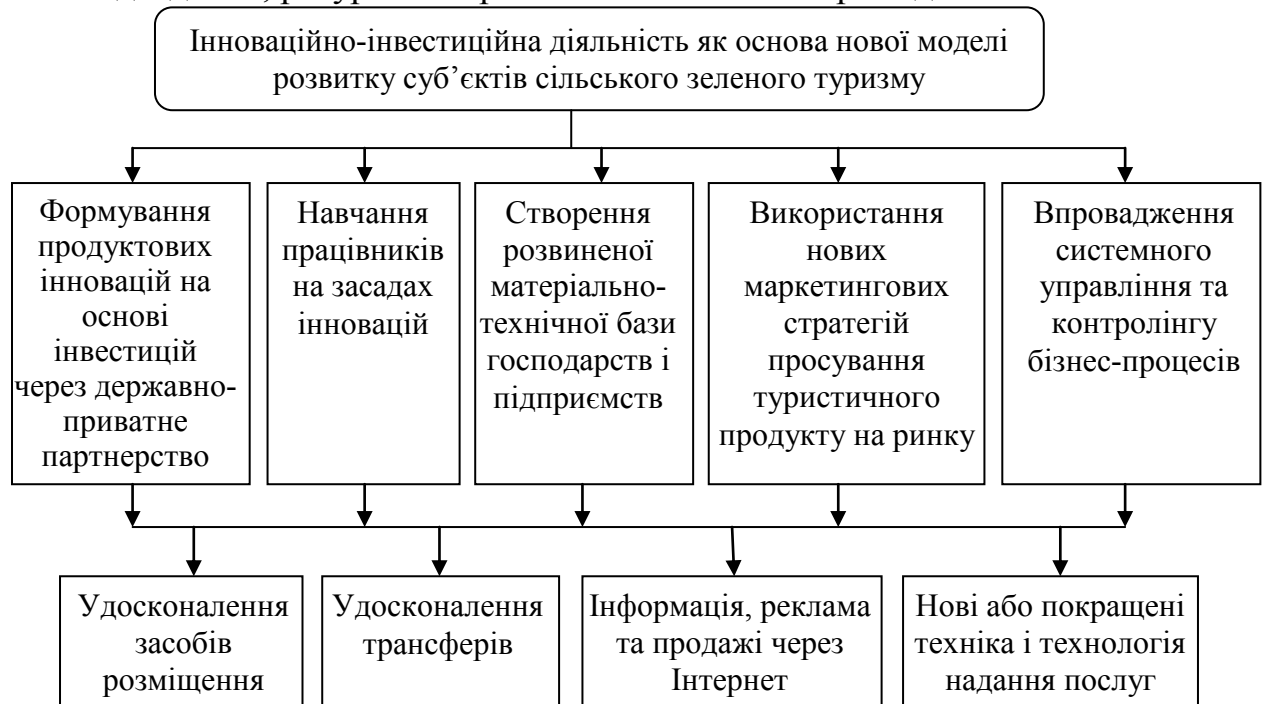


Рис. 3. Модель інноваційно-інвестиційної діяльності суб'єктів сільського зеленого туризму

Також це може бути участь, крім великого агробізнесу, громадських організацій, неурядових фондів, спонсорів, інших стейкхолдерів у фінансуванні культурно-мистецьких та спортивних заходів як туристичних подій на засадах франдрайзингу. Нарешті, співпраця туристичних суб'єктів, сільських громад, інших підприємств, сільських жителів сприятиме покращенню організації сільських територій, їх облаштуванню та відродженню.

З метою досягнення вказаних та інших результатів на перспективу нами обґрунтовані інструменти й засоби удосконалення управління розвитком господарств сільського зеленого туризму. Крім цього, вони одночасно можуть стимулювати розвиток супутніх підприємств транспорту, ресторанного господарства, розваг, торгівлі, лікувально-оздоровчих послуг. Реалізація подальшого розвитку суб'єктів сільського зеленого туризму у Херсонській області сприятиме збільшенню туристичного сезону, туристів;

збереженню навколишнього середовища; створенню нових робочих місць, а також розпочати системний розвиток сільського туризму у фермерських господарствах.

Для підвищення ефективності та конкурентоспроможності господарств та підприємств сільського зеленого туризму велике значення має інтеграція, кооперування (створення альянсів, асоціацій, об'єднань) та кластеризація тих з них, які розміщені на компактних територіях між собою, з туристичними та/або аграрними підприємствами, особливо у високі туристичні сезони або з метою їх продовження. Насамперед, вони направлені на урізноманітнення структури та підвищення якості туристичних продуктів і послуг, отже, залучення більшої кількості туристів.

Місцева та державна владна підтримка сталого розвитку господарств сільського зеленого туризму має бути направлена на стимулювання їх спеціалізації та унікальності відповідно до природних умов і ресурсів їх розміщення як основних туристичних атракцій (спостереження за птахами в районі Азово-Сиваського національного природного парку, Ягорлицького орнітологічного заказника та заказника Донузлав; за бобрами в районі їх Кринківського поселення; споглядання ботанічних пам'яток та визначних місць; відвідування парків, дендропарків, заказників, заповідних урочищ; використання гідрологічних, геологічних, зоологічних пам'яток природи). Спеціалізації на ностальгійному туризмі, культурному обміні сприятиме використання агрооселями етно-національної специфіки шведсько-бойківського населення с. Зміївка у Бериславському, німецького – у Великоолександрівському, сіл з бойками-переселенцями у Нововоронцовському, кримськими татарами – у Генічеському, турками-месхетинцями у Чаплинському районах.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено обґрунтування організації та ефективної й конкурентоспроможної діяльності господарств і малих підприємств сільського зеленого туризму на засадах теорії конкурентних переваг, сталого розвитку та екологізації виробництва. Вперше обґрунтовані особливості здійснення підприємницької діяльності у сфері сільського зеленого туризму, визначено сутність господарств і малих підприємств як його суб'єктів, обґрунтовано форми їх організації, спільні і відмінні риси та пріоритети функціонування, що дають змогу зробити наступні висновки теоретичного, методичного та прикладного змісту:

1. Основні принципи підприємництва сільського зеленого туризму визначаються наявністю й/та можливістю функціонування двох груп суб'єктів – господарств (без юридичного статусу як оподатковуваних) та малих підприємств (як офіційно зареєстрованих платників податків). Вони можуть здійснювати туристичну діяльність на селі без обмежень; використовувати всі наявні власні засоби і майно; працювати сезонно або цілорічно; бути моно- або поліспеціалізованими на наданні послуг; залучати членів своїх родин або 1-2 найманих працівників; брати участь у впорядкуванні сільських територій.

2. Агрооселі та агросадиби розуміються як тотожні суб'єкти, а господарства й малі підприємства мають різну податкову базу. Організаційно-економічний механізм їх розвитку розуміється як взаємопов'язана сукупність форм, методів, інструментів, моделей, ін. засобів здійснення у площинах організаційно-економічної, фінансово-інвестиційної, інноваційної, мотиваційної, інформаційної складових. Оптимальне їх використання визначається проблемами конкурентоспроможності діяльності суб'єктів, а також принципами економічності, доцільності, соціальної відповідальності.

3. Методичні засади оцінки ефективності функціонування господарств і малих підприємств сільського зеленого туризму визначаються використанням індикаторів та показників визначення соціальних, економічних та екологічних ефектів; ресурсного потенціалу, конкурентоспроможності й конкурентних переваг; методів анкетування й опитування, ранжування й бальних оцінок, SWOT-аналізу конкурентних переваг, індикативних, багатокритеріальних, проблемно-цільового підходу. При цьому враховуються суб'єкти оцінки, орієнтація на сегменти ринку, необхідність порівнянності, виключення можливостей подвійного рахунку. Порівнянність забезпечується використанням категорій, стандартів, національних та міжнародних нормативів.

4. Ресурсний потенціал господарств і малих підприємств сільського зеленого туризму Херсонської області формують унікальні розміщення у пониззі р. Дніпро та на узбережжі двох морів – Чорного і Азовського, сонячний і теплий клімат, мальовничі ландшафти, бальнеологічні ресурси; визначні пам'ятки природи, історії та культури. Він оцінюється як високий, проте не співпадає з конкурентним і використовується лише на 1/3. Це пов'язане із депопуляцією сільського населення останні 25 років, зменшенням людності сільських населених пунктів, їх малою щільністю й депресивністю та деградацією довкілля; недосконаліми основною діяльністю, інфраструктурою, інформаційним і рекламним забезпеченням, стратегіями маркетингу та управління на рівні суб'єктів господарювання.

5. Особливістю розвитку суб'єктів галузі у регіоні є також наявність особливого конкурентного середовища їх функціонування. Його формують дві потужні сфери – сільського господарства (провідне місце в країні і Європі по землезабезпеченню на 1 особу; зерновиробництву, виробництву соняшнику, сої і рапсу, садівництву, виноградарству, овочівництву, баштанництву й рибництву) і санаторно-курортної галузі (6 місце в країні по ресурсному потенціалу, 4-5 – по матеріальній базі, 3-4 – за кількістю відпочивальників). Саме з ними, а також з підприємствами соціальної інфраструктури традиційно пов'язується зайнятість сільського населення та його доходи й рівень життя. Однак господарства й підприємства сільського зеленого туризму мають зайняти свою нішу на ринку праці, у забезпеченні м'якого впливу на довкілля та вирішенні екологічних проблем, підвищенні рівня життя сільських жителів на засадах партнерських відносин з аграрними й санаторно-курортними підприємствами.

6. В Україні, згідно даних офіційної статистики, у 2015 р. функціонувало 233 суб'єктів сільського зеленого туризму, середньою місткістю 13 осіб/добу. Це дозволило прийняти понад 40,0 тис. туристів. Проте не всі суб'єкти зареєстровані та надають звітність. Так, у Херсонській області їх нараховується 56. З них методом опитування було досліджено 14 або 25,0% загальної кількості. Середня місткість складала 10 осіб/добу, загальна площа – понад 7,9, житлова – понад 4,3 тис. м² та надано послуги 8,8 тис. туристам з доходом у межах 50,0 тис. грн. на 1 оселю. Основні проблеми у господарів – недостатні категорії житлово-побутових умов розміщення та відповідність стандартам обслуговування, у споживачів – відсутність інформації та реклами. При цьому 80-90% опитаних планують продовжувати туристичний бізнес за умови наявності власних земельних ресурсів та капіталу.

7. Удосконалення діяльності господарств та підприємств сільського зеленого туризму пов'язане з посиленням екологічної складової діяльності. У перспективі їх екологічна ефективність визначатиметься через синергетичний ефект від сприяння зменшенню господарських навантажень на природу, збереження довкілля, екологічне виховання й освіту. Також необхідно розвивати екотуризм у зв'язку з розвитком органічного землеробства, організовувати й підтримувати органічні агросадиби з належною періодичною сертифікацією відповідності.

8. Розвиток суб'єктів сільського зеленого туризму пов'язаний з удосконаленням інноваційно-інвестиційної діяльності. Його основи й джерела на перспективу визначають державно-приватне партнерство, товарне кредитування й франдрайзинг, соціальна відповідальність та меценатство. Інновації стосуються фахової підготовки господарів, організації діяльності й агроосель загалом, номенклатури туристичних послуг, туристичних атракцій та дестинацій.

9. Державна підтримка господарств та підприємств сільського зеленого туризму стосується їх інтеграції, кооперації, кластеризації як важливих засобів забезпечення раціонального ресурсокористування, підвищення ефективності діяльності й конкурентоспроможності, потреб споживчого ринку з однієї сторони, та з метою диверсифікації сільської економіки і розвитку сільських територій – з іншої. Її формами можуть бути регіональні програми та плани, місцеві та законодавчі рішення, направлені на продовження туристичних сезонів, відтворення туристичних ресурсів, відродження й розвиток сільських територій як середовища здійснення туристичної діяльності на селі.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях:

1. Пеньковський В.С. Соціально-економічна сутність та значимість підприємств сільського зеленого туризму у моделях організації та розвитку сільських територій / В.С. Пеньковський // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. – Вип. 2 (9). – Полтава: ПДАА, 2014. – С. 237-241.

2. Пеньковський В.С. Формування фінансово-інвестиційних ресурсів розвитку підприємств сільського зеленого туризму в Україні / В.С. Пеньковський // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – Бердянськ: Видавець Ткачук О.В., 2016. – № 2 (34). – С. 58-62.

3. Пеньковський В.С. Інструменти та механізми фінансово-інвестиційного забезпечення підприємств сільського зеленого туризму / В.С. Пеньковський // Економіка і менеджмент культури: наук. жур. – № 2. – 2016. – С. 47-51.

4. Пеньковський В.С. Умови та ресурси організації господарств сільського зеленого туризму у Херсонській області / В.С. Пеньковський // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. – Вип. 2 (13). – Полтава: ПДАА, 2016. – С. 170-176.

5. Пеньковський В.С. Соціально-економічна ефективність функціонування господарств сільського зеленого туризму в Херсонській області / В.С. Пеньковський // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – Бердянськ: Видавець Ткачук О.В., 2017. – № 1 (37). – С. 55-61.

У зарубіжних та вітчизняних періодичних виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз:

6. Пеньковський В.С. Державне регулювання розвитку сільського зеленого туризму з метою диверсифікації підприємницької діяльності / В.С. Пеньковський // Молодий вчений: наук. жур. – № 6 (21). – 2015. – С. 43-46 (*журнал включено до міжнародних каталогів наукових видань і наукометричних баз: РИНЦ, ScholarGoogle, OAJI, CiteFactor, Research Bible, Index Copernicus*).

Матеріали конференцій:

7. Пеньковський В.С. Соціально-економічне значення сільського зеленого туризму в організації та розвитку сільських територій / В.С. Пеньковський // Europejska nauka XXI wieka – 2015: mater. XI Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji (Przemyśl, 07-15 maja 2015 r.). – Volume 5. Ekonomiczne nauki : Przemyśl. Nauka i studia. – С. 3-5.

8. Пеньковський В.С. Інформаційно-аналітичне обґрунтування доцільності розвитку сільського зеленого туризму в Україні / В.С. Пеньковський // Актуальні проблеми економіки та права: теорія та практика: матер. Всеукр. наук.-практ. семінару (м. Київ, 22 травня 2015 р.). – К.: Державний університет телекомунікацій, НМЦ Державної служби фінансового моніторингу України, 2015. – С. 113-114.

9. Пеньковський В.С. Вплив туристичної діяльності на організацію та розвиток сільських територій / В.С. Пеньковський // Найновітє постиження на европейската наука – 2015: матер. за 11-а междунар. науч. практ. конф. (София, 17-25 юни 2015 г.). – Т. 4. Икономики. София. “Бял ГРАД-БГ” ООД. – С. 3-4.

10. Пеньковський В.С. Організація діяльності у галузі сільського зеленого туризму на основі кластерної підприємницької ініціативи / В.С. Пеньковський // Організаційно-економічний механізм функціонування аграрного сектору економіки: матер. Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. (м. Херсон, 7-8 квітня 2016 р.). – Херсон: ХДАУ, 2016. – С. 122-123.

11. Пеньковський В.С. Можливості, обмеження та основні категорії розвитку підприємництва у сільському зеленому туризмі / В.С. Пеньковський // Розвиток соціально-економічних систем у трансформаційних умовах : матер. VI Міжнар. наук.-практ. конф. студентів і молодих учених (м. Бердянськ, 1-2 лютого 2017 р.). – Бердянськ : Видавець Ткачук О.В., 2017. – С. 210-211.

12. Пеньковський В.С. Завдання та функції підприємств сільського зеленого туризму у розвитку сільських територій / В.С. Пеньковський // Економічний потенціал аграрного сектору України: наукові підходи та практика реалізації: матер. Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. (м. Херсон, 6-7 квітня 2017 р.). – Херсон: ХДАУ, 2017. – С. 107-109.

АНОТАЦІЯ

Пеньковський В.С. Формування та розвиток господарств сільського зеленого туризму. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Полтавська державна аграрна академія, Полтава, 2017.

У дисертаційній роботі ідентифіковано основні принципи здійснення підприємницької діяльності у сфері сільського зеленого туризму, сутність господарств та малих підприємств як його суб'єктів, обґрунтовано організаційно-економічний механізм та управління їх функціонуванням, методичні засади визначення ефективності та конкурентоспроможності.

Визначено ресурсний потенціал, умови та чинники функціонування господарств та малих підприємств у сфері сільського зеленого туризму, здійснено оцінку конкурентного середовища, проаналізовано соціально-економічні показники та індикатори підприємницької діяльності. Розроблено засоби посилення екологічних пріоритетів та природоохоронних функцій суб'єктів сільського зеленого туризму, обґрунтовано покращення інноваційно-інвестиційного забезпечення туристичної діяльності, напрями державної підтримки.

Ключові слова: сільський зелений туризм, господарства, малі підприємства, організаційно-економічний механізм, конкурентоспроможність, інноваційно-інвестиційне забезпечення, формування, розвиток, управління, державна підтримка.

АННОТАЦИЯ

Пеньковский В.С. Формирование и развитие хозяйств сельского зеленого туризма. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (за видами экономической деятельности). – Полтавская государственная аграрная академия, Полтава, 2017.

В диссертационной работе идентифицированы основные принципы осуществления предпринимательской деятельности в сфере сельского

зеленого туризма, сущность хозяйств и малых предприятий как его субъектов, обоснованно организационно-экономический механизм и управления их функционированием, методические основы определения эффективности и конкурентоспособности. Впервые определены основные принципы осуществления предпринимательской деятельности в сфере сельского зеленого туризма из-за ее уникальные функции, ресурсный потенциал, механизмы инвестирования, эффективность, задачи и возможности в повышении уровня жизни сельского населения и развития сельских территорий; осуществлена идентификация понятий "хозяйства" и "малые предприятия" сельского зеленого туризма через их общие (ресурсный потенциал, деятельность, функции, типы) и отличительные особенности (предпринимательскую и хозяйственную сущность, доходность, налогообложения). Определены ресурсный потенциал, условия и факторы функционирования хозяйств и малых предприятий в сфере сельского зеленого туризма, осуществлена оценка конкурентной среды, проанализированы социально-экономические показатели и индикаторы предпринимательской деятельности.

Усовершенствовано методические основы определения эффективности функционирования и конкурентоспособности хозяйств и малых предприятий сельского зеленого туризма из-за использования трёхкатегориального метода оценки материально-технической базы, финансово-экономической устойчивости, качества продуктов/услуг с условием дополнения анализом туристско-ресурсного потенциала территории размещения и подходами к категоризации, сертификации и стандартизации агроусадеб; понимание сущности условий и ресурсов предпринимательской деятельности в сельском зеленом туризме как конкурентных преимуществ или вызовов внешней и внутренней среды ее осуществления с количественными показателями наличия туристических достопримечательностей; особенностей структуры сельского населения и поселенческой сети; мест размещения, питания, инфраструктурного обустройства семейной мотивации и стимулирования властью и сельскими общинами; конкурентоспособности конкурентов; социально-экономической и геополитической стабильности.

Также усовершенствовано определение и оценку эффективности функционирования предпринимательства агросферы и санаторно-курортной отрасли как конкурентной среды формирования хозяйств и малых предприятий сельского зеленого туризма в регионе, которые в условиях общего предоставления услуг (санаторно-курортные – сельские туристические предприятия), использование продовольственной продукции (агроформирования – санаторно-курортные учреждения) могут занимать свои рыночные ниши и менять конкурентные отношения на партнерские. Разработаны средства усиления экологических приоритетов и природоохранных функций субъектов сельского зеленого туризма, обоснованно улучшения инновационно-инвестиционного обеспечения туристической деятельности, направления государственной поддержки.

Обосновано определение экономической эффективности и

конкурентоспособности функционирования хозяйств и малых предприятий сельского зеленого туризма путем установления показателей идеальной, оптимальной и предельно допустимого количества туристов; соотношение затрат и доходов от их пребывания за сутки прибыльности в целом и весомости факторов развития на перспективу.

Получили дальнейшее развитие обоснование перспектив и средств усиления инновационно-инвестиционного обеспечения субъектов отрасли через механизмы государственно-частного партнерства, товарного кредитования, франчайзингу, социальной ответственности и внедрение новаций в организации профессиональной подготовки хозяев, основной деятельности, информационной поддержке и рекламе, маркетинговых стратегий на туристическом рынке; рекомендации по государственной поддержке хозяйств и малых предприятий сельского зеленого туризма через национальную и региональные и местные программы приоритетного развития и сохранения уникальности с целью повышения конкурентоспособности и усиления роли в диверсификации сельской экономики, возрождении и устойчивому развития сельских территорий в целом.

Ключевые слова: сельский зеленый туризм, хозяйства, малые предприятия, организационно-экономический механизм, конкурентоспособность, инновационно-инвестиционное обеспечение, формирование, развитие, управление, государственная поддержка.

SUMMARY

Penkovsky V.S. Formation and development of farms and rural green tourism. – Manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of candidate of economic Sciences, specialty 08.00.04 – Economics and enterprises management (by types of economic activity). – Poltava State Agrarian Academy, Poltava, 2017.

The thesis identified features business activities in green tourism, nature of households and small businesses as its subjects, grounded organizational and economic mechanism of operation and management, methodology of determining the effectiveness and competitiveness.

Defined resource potential, conditions and factors functioning of households and small businesses in rural green tourism, the estimation of the competitive environment is analyzed socioeconomic indicators and indicators of business activity. Means for strengthening environmental priorities and environmental functions of the Rural Tourism reasonably improve innovation and investment support tourism, areas of state support.

Key words: rural green tourism, economy, small business, organizational and economic mechanism, competitiveness, innovation and investment support, formation, development, management, government support.